Oczar – Hamamelis; liść i kora oczaru – Folium et Cortex Hamamelidis w kosmetyce i fitoterapii

Oczar wirginijski (ang. Witch Hazel) – *Hamamelis virginiana L.* (oczarowate – *Hamamelidaceae*) jest krzewem lub drzewem dorastającym do 10 m wys. Naturalnie występuje w Ameryce Północnej. Jest uprawiany w wielu krajach Europy i Azji. **Surowcem leczniczym** jest kora, gałązki i liście – *Cortex, Frons, Folium Hamamelidis*. W handlu znajdują się również woda oczarowa – *Aqua Hamamelidis* (Hamameliswasser, Hamamelis Water, Liquor Hamamelidis), wyciągi z oczaru o różnej koncentracji – *Extractum Hamamelidis*, nalewka oczarowa – *Tinctura Hamamelidis* oraz sproszkowane lub krojone suche organy oczaru.

Liście oczaru (niem./szwajc. Hamamelisblätter; franc. Feuille d'hamamelis, ital. Foglia di amamelide) są zasobne w garbniki (8-10%): hamamelitanina, digallyhamameloza, gallotaniny; proantocyjanidyny; wolny kwas galusowy, chinowy, kawowy; saponiny, cholinę, żywice, flawonoidy (kwercetyna, kemferol, astragalina, kwercytryna, afzelina, mirycytryna), olejek eteryczny (ok. 0,5%) zawierający n-heksen-2-al, heksenol, alfa- i beta-ionony, safrol, seskwiterpeny.

Kora *Hamamelis* (niem./szwajc. Hamamelisrinde; ang. Hamamelis Bark) zawiera wolny kwas galusowy, garbniki ok. 10% /8-12%/ (hamamelitanina 4-7%, d-galokatechina, galusan l-epikatechiny, l-epigalokatechina); saponiny, tłuszcz (0,6%), woski, olejek eteryczny (ok. 0,5%), żywice.

Działanie: ściągające, przeciwwysiękowe, przeciwkrwotoczne miejscowo, przeciwbiegunkowe, przeciwbakteryjne, przeciwzapalne; uszczelniające i wzmacniające naczynia krwionośne; obkurczające naczynia krwionośne; ochronne na miąższ wątroby, detoksykacyjne. In vitro wodno-alkoholowe ekstrakty hamują proliferację komórek tumorowych. Liście działają żółciopędnie i bakteriostatycznie oraz pobudzają regenerację komórek wątrobowych. Kora oczaru również prezentuje te właściwości, ale słabsze, natomiast niewątpliwie – silniejsze ściągające. Wykazano właściwości antywirusowe oczaru. Kwasy fenolowe, garbniki i proantocyjanidyny wymiatają wolne rodniki i nadtlenki (aktywność antyrodnikowa i antyoksydacyjna).

Wskazania: nieżyt i stan zapalny żołądka i przełyku; choroba wrzodowa, polipy przewodu pokarmowego; nieżyt jelita cienkiego i grubego, brodawczaki i owrzodzenia jelita grubego; zespół jelita drażliwego; hemoroidy; biegunka nieznanego pochodzenia; krwiomocz, stany zapalne nerek i pęcherza moczowego; ropomocz; niewydolność wątroby; uszkodzenia miąższu wątroby (toksyczne, bakteryjne, wirusowe).

Zewnętrznie: przeciwzapalne, ściągające, antyseptyczne, przyspieszające gojenie ran i wyprysków. Mocne odwary i gęste ekstrakty wodne – do lewatyw doodbytniczych przy zapaleniu odbytu, hemoroidach, świądzie; do irygacji pochwy przy stanach zapalnych, świądzie. Ekstrakty gęste i suche wchodzą w skład czopków doodbytniczych i globulek dopochwowych stosowanych przy stanach zapalnych, nadżerkach, owrzodzeniach, świądzie, infekcjach. Utarte na papkę liście lub suszone zmielone liście roztarte z wodą służą do sporządzania maseczek leczniczych przy teleangiektazjach, trądziku różowatym i młodzieńczym, skłonnościach do łojotoku i łojotokowego zapalenia skóry. Kremy, żele i maści na nalewce 1:3 lub ekstrakcie gęstym z oczaru – do leczenia ran, oparzeń, wyprysków, owrzodzeń, żylaków i pielęgnowania skóry trądzikowej oraz łojotokowej. Włosy płukane w odwarze lub wodzie z dodatkiem ekstraktu oczarowego – mniej przetłuszczają się, nabierają ładnego odcienia, a łupież tłusty zanika. Odwarem i rozcieńczona nalewką 1:5 (1 łyżeczka lub łyżka nalewki na szklankę wody) można płukać jamę ustna i gardło przy pleśniawkach, krwawieniach z dziąseł, paradontozie, po usunięciu zęba, przy anginie i kandydozie (np. po zażywaniu antybiotyków).

W **kosmetologii i kosmetyce** wyciąg z liści, gałązek lub kory oczaru stanowi składnik preparatów obkurczających nadmiernie rozszerzone pory i naczynia krwionośne włosowate. Preparaty oczarowe zalecane są w pielęgnowaniu i leczeniu skóry łojotokowej, zwiotczałej, trądzikowej, z dermatozami i atopowym zapaleniem skóry, skłonnej do wyprysków i teleangiektazji. Preparaty z ekstraktem oczarowym

zmniejszają obrzęk skóry, hamują wydzielanie potu i łoju, dają efekt pojędrnienia skóry. Wpływają też przeciwdrobnoustrojowo i przeciwzapalnie. Serum, żele i maści zawierające wyciąg z oczaru zmniejszają obrzęk powiek, niwelują worki i cienie pod oczami. Woda oczarowa (destylat ze świeżych liści i gałązek *Hamamelis*) zastosowana do przemywania twarzy i oczu efektywnie zmniejsza stan zapalny, łojotok, nadmierne łzawienie i przyspieszają objawy przemęczenia skóry i oczu.

W Niemczech, Austrii i Szwajcarii dostępny jest w handlu **Hamamelis-Destillat**, który powstaje przez destylację z parą wodną wywarów ze świeżych organów oczaru, najczęściej samych liści lub ulistnionych gałązek. Taki destylat zawiera 0,01-0,02% olejku eterycznego. Głównym komponentem są alkohole alifatyczne (40%), alifatyczne estry (15%), związki karbonylowe (25%) /acetyloaldehyd, n-hex-2-enal, beta-ionon/. Taki destylat oczarowy stosuje się do przemywania oczu i skóry, do płukania jamy ustnej. Jeśli zawiera alkohol jako stabilizator i konserwant należy ją rozcieńczyć przed użyciem w proporcji 1:1-1:3, zależnie od potrzeby. Destylat oczarowy konserwowany alkoholem stosowany jest do przemywania skóry w stanie nierozcieńczonym, np. zmiany trądzikowe, wypryski, oparzenia, owrzodzenia.

W ***Pharmacopoea Helvetica VI: Folium Hamamelis*** – nie mniej niż 8% garbników; popiół – nie więcej niż 7%/1 g; oficjalny preparat *Extractum hamamelidis fluidum.*

Fałszerstwa. Surowiec (ulistnione gałązki i liście oczaru) może być fałszowany lub rozcieńczany pędami i liśćmi leszczyny, na co zwracają uwagę monografie szwajcarskie.

W ***British Pharmacopoeia*** *2009 r.:* **liść oczaru *Hamamaleis virginiana L.* –** *Hamamelis Leaf* – nie mniej niż 3% garbników w przeliczeniu na pirogalol C6H6O3 – m.cz. 126,1; wilgotność – maksymalnie 10%; popiół – maksymalnie 7%.

Liść oczaru – ***Hamamelidis Folium*** jest w **Farmakopei Europejskiej 5** (minimum 3% garbników), natomiast kora oczaru – **Hamamelisrinde** = ***Hamamelidis Cortex*** jest w **Deutscher Arzneimittel Codex** z 2004 r. (nie mniej niż 4% garbników).

Otrzymywanie **wody oczarowej** – *Aqua Hamamelidis*: 1000 g świeżych liści lub ulistnionych gałązek rozdrobnionych zalać 2 l wody i 160 ml spirytusu 90%. Macerować 24 godziny, następnie oddestylować 1000 ml cieczy. Uzyskany destylat jest bezbarwną i klarowną (lub prawie klarowną) cieczą o przyjemnym aromacie i smaku.

Ekstrakty z oczaru. Świeży lub suchy rozdrobniony surowiec zalać alkoholem 40-60%, macerować 7 dni, przefiltrować. Proporcje: 1 część surowca rozdrobnionego na 3 części alkoholu. Ekstrakt jest brunatny lub brązowy. Można stosować do wyrobu domowych kosmetyków i leków (maści, mleczka, zawiesiny na żółtku z jaj). Doustnie zażywać po 3 ml 3 razy dziennie. Nadaje się do pędzlowania zmian na skórze i błonach śluzowych. Maść można sporządzić na smalcu, maśle lub lanolinie. Do leczenia oparzeń i owrzodzeń, odleżyn – mieszać z olejem lnianym (1 część ekstraktu na 5 części oleju), tranem, pastą cynkową, maścią tranową lub z witaminą A lub olejem rokitnikowym (1:5).

Odwar oczarowy – *Decoctum Hamamelidis*: 1-2 łyżki rozdrobnionego surowca zalać 1 szklanką wody; gotować 10 minut na wolnym ogniu i pod przykryciem. Odstawić na 20 minut, przecedzić. Stosować zewnętrznie lub doustnie. Wypić 1-2 szklanki odwaru dziennie, podzielone na porcje. Przy nieżytach przewodu pokarmowego przyjmować częściej, ale w małych dawkach.

Dawne oficjalne nalewki oczarowe – *Tinctura Hamamelidis* były sporządzane na alkoholu 60%: 1 część surowca na 5 części etanolu 60%. Dawka 5 ml 2-4 razy dziennie, ponadto zewnętrznie.

Dawne oficjalne **maści oczarowe** – *Unguenta Hamamelidis* były dzielone na dwie grupy:

1. ***Unguentum Hamamelidis album*** (maść oczarowa biała; Hamamelissalbe weiße): 1 część *Aqua Hamamelidis* na 1 część lanoliny i 8 części wazeliny białej

2. ***Unguentum Hamamelidis fuscus*** (maść oczarowa brązowa, brunatna; Hamamelissalbe braune): 10 ml wyciągu płynnego z oczaru (*Extractum Hamamelidis fluidum*) 60 g łoju wołowego, 30 g parafiny miękkiej.

Rp. Czopki oczarowe – *Suppositoria Hamamelidis*
Extracti Hamamelidis 1,0
Olei Cacao 19,0
fiant suppositoria 10 (ukształtować 10 czopków).
Doodbytniczo przy hemoroidach i stanach zapalnych.

Rp. Czopki oczarowe
Extracti Cort. Hamamel. fluidi 6,0
Jodylini 3,0 (jodosalicylan bizmutu)
Ol. Cacao 23,5
Balsam. peruviani 0,5
f.suppositoria nr 10 (zrobić 10 czopków).
Stany zapalne odbytu, hemoroidy, świąd.